BAKIR ÇALIĞI GÜVEN TURAN MİTOS

Bakır Çalığı

Güven Turan

MİTOS

MİTOS YAYINLARI: 59

BAKIR ÇALIĞI
Güven Turan

2 Aralık 1943'de Gerze'de doğan Güven Turan, orta öğrenimini Samsun Koleji'nde, yüksek öğrenimini Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde tamamladı. Ankara Üniversitesi'nde İngilizce okutmanı olarak altı yıl çalıştıktan sonra 1976 yılında İstanbul'a geldi ve reklamcılık alanında çalışmaya başladı.

İlk şiirini ve eleştirel yazısını 1962 yılında yayımladı. İlk romanı *Dalyan*'la (4.Baskı, Mitos Yayınları, 1993) 1979 yılı Türk Dil Kurumu ödülünü aldı. Şiirlerini, *Güneşler... Gölgeler...* (Derinlik Yayınları, 1981), *Peş* (Yazko, 1982), *Sevda Yorumları* (Şiir Atı), *Bir Albümde Dört Mevsim* (Yunus Nadi Yayınlanmamış Şiir Kitabı Ödülü, Korsan Yayınları), *İkoros'un Uçuşu* (Yapı Kredi Yayınları, 1993)'da topladı. Denemeleri *Kendini Okumak* (Eleştiri Yayınları, 1987) adı altında yayımlandı. İkinci romanı *Yalnız mısın?* (Özgür Yayın, 1987) oldu. *Düş Günleri* (Afa Yayınları, 1990) adlı öykü kitabı Yunus Nadi Ödülü'nü aldı. Şimdilik son romanı olan *Soğuk Tüylü Martı* 1992'de yayınevimiz tarafından yayımlandı.

Yayın Yönetmeni: Mustafa Küpüşoğlu

Ofset Hazırlık: TEM Yapım
Dizgi: Zeliha Güler
Baskı: Prestij Matbaası
1. Baskı: Ekim 1994

ISBN 975-7468-08-8

MİTOS YAYINLARI
TEM Yapım Yayıncılık Ltd. Şti.
Ağa Çırağı Sokak 7/2 Gümüşsuyu / İstanbul
Tel: 249 87 37 - 38 Fax: 249 02 18

GÜVEN TURAN

Bakır Çalığı

1968 - 1993

MİTOS YAYINLARI

1968

§ Olayları ve durumları bugünün kesitinde değil tarihsellik içinde görmeye çalışmak. B.K.'nin önerisi bu. Oysa ben hep bugünün içinde düşünüyorum olayları.

§ Edebiyatın anlatı, filmin görüntü, resmin ışık, yontunun biçim, olduğunu bilmeden bu sanatlarla ulaşmaya kalkmak. Yanlış anlama olanağını yüzde doksandokuza çıkartır. Yüzde bir, sezgisel yoldan çukura düşmemektir.

§ Herkese "kafanı çalıştır!" diyor. Asıl kendi kafası çalışmıyor. Bu durum ironikliği işlenebilir. En iyisi de oyun olarak işlenebilir. Çünkü durumları en iyi ortaya koyan tür, oyun.

§ Duygusuzluk... İnsanları sevenlere inanıyorum. Bir insanı seveneyse hiç inanmıyorum. Tek tek insanları sevmek çıkarları olduğunu gösteriyor o insanlarla. Önemli ek: Ben duruma kadın-erkek, ilişkisindeki sevgiyi koymuyorum. Onun durumu daha ayrı planda bir çıkar sorunu.

§ Şiirin anlamı: Buna şiirin iç mantığı da denebilir.

§ Ne için yazılmalı günlük? Duyguları-düşünceleri anlatmak için mi olayları-durumları aktarmak için

mi? Biri gerçek, biri yapıntı! Sahiden öyle mi acaba? İkisi de yapıntı bana kalırsa. Günlüklere inanmamalı, doğrular deyü.

§ Anlam ve bütünlük. Bir şeyin anlamlı olması için her öğesinin tam olması gerekmez. O çekici ama tamamlanmamış Japon ya da Çin minyatürleriyle gözü yoran rönesans resimleri arasında, gerçek yönünden ne fark vardır diye sorulsa ilkleri daha gerçektir derim.

§ Şiirde de böyle bu. Bazı düşünceleri muhakkak söyleme isteği kimi zaman öldürüyor şiiri.

§ Şiirde biçim anlatma yoludur sadece. Tek başına bir anlamı ve görevi yoktur. Biçim sözcüklerin anlatım gücünü sağlar; kimi zaman da artırıcı olarak bulunur.

§ "Şair," dedi Erkan dayım, "Ankara'da dalgaların kıyıyı dövüşünü dinleyen adamdır." Daha fazla bir şey katmıyorum bu söze.

§ Amerika'da kitaplar ahlak adına yasaklanır, Rusya'da ideoloji adına. Yasaklama, zayıflığı örtmek, gelecek tehlikeyi uzaklaştırmak içindir. Aslında deve kuşunun başını kuma gömmesinden başka değil.

§ "To practice word magic is to write poetry*" diyor J.

* "Söz büyüsü yapmak, şiir yazmaktır."

Jahn. Bu benim şiir görüşüme uyuyor.

§ Biçimci değilim ben. Birtakım dize kuruluşlarına gidiyorsam, bunu konuşma ritmini yakalamak için yapıyorum. Garipçiler hiçbir zaman ulaşamadılar konuşma ritmine — söylev ritmidir onlarınki. N.H. ise söylev + epik + konuşma ritmiyle yazar şiirlerinin çoğunu. Ya da kalıplaşmış şiir ritmlerini kullanır. Konuşma ritmine en yakın örnek, bizde, Uyar'da görülüyor. Ama genellikle onunki de yapma bir şiir ritminden başka bir şey değil.

§ Edebiyatta körü körüne bağlıyız zamana. Oysa sinemada zaman yoktur. Sürekli bir şimdiki zaman, akıp gider. Edebiyatta da uygulamalı bunu, ama nasıl?

§ Aptallara özgüdür erinç. Bugün sıkılmadığını, bunalmadığını söyleme cesaretinde bulunan bir kişi dünyadan elini eteğini çekmiş, bencilliğine kapanmış bir tuzu kuru olabilir. Düşünen, sıkılır.

§ Bütün şiirlerimi doğaçtan söylüyorum ben. Sözcükler fışkırıyor; benim yaptığım onları "avlayıp" sıraya dizmek, yazmak "tutsak" etmek yani. Daha sonra bu tözü işleme başlıyor. İşte sanatçılık diye buna diyorum ben. Öteki, ilkel bir şiirdir — şiirin doğuşundaki şiir.

§ Her şiir söyleyen şair değildir. Bir uğraştı eskiden şairlik. Şimdi de öyle sayılmalı.

§ Çehov 19. yy. Rusyası için neyse, orta Avrupa için de Kafka o. Aynı keskin, sezdirmeyen eleştiri gücü, aynı alaycılık. Tam bir düzen tanımayan kişi Kafka. Bunaltı alışılana başkaldırmaktan doğuyor.
İki önemli saplantısı Kafka'nın: dışarıda bırakılma (Dümenci, Bir Arada) ve tutsaklık. Bunlar kişiselliğine olduğu kadar bağlı bulunduğu ırka da bağlı.

§ İyi bir şiir yazabilmem için kesintisiz bir hafta şiir okumam gerekiyor. Ankara'da gerekiyor. Ankara'da şiir yazamayışımın nedeni denizsizlik değil, şiirsizlikti. Bu yıl alıp götüreceğim şiirlerimi. Garaudy, "Şiir, günlük gerçekleri mit haline, ya da henüz ortaya çıkmamış olanın 'şifre'si haline dönüştürmek sanatıdır' diyor. Kendi şiirimin kuramını bulduğum bir düşünce daha. Üstelik bunu bir marksçı söylüyor.

§ 8 Nisan 1963'de istetmişim Troya'da Ölüm Vardı'yı. Demek ki o ay içinde de okumuşum. Oysa hiç not yok o günlerde. Demek beni aşan bir kitapmış "Troya..."
Buldum Troya'nın notlarını. Hem de üç not defterinde. Ne de yanlış anlamışım kimi yeri? Her şeye karşın çok cesur düşüncelerim varmış o yıllarda.

§ Dilin omuriliğidir şiir.

§ Edebiyatı bir ahlak işi saymak doğru mu acaba? H.

A. 'Örgüt işi'nde bu yönde ilerlemek gerektiğini söylerken edebiyatı unutmuyor mu? Bu soruların yanıtını şimdi veremiyorum. Ankara'da bunları Halûk'la tartışmalı.

§ Bir "ilk aşk" masalı vardır. "Unutulmaz" "bir daha öylesi yaşanmaz" falan denir. Benim "ilk aşk"ım yok. Hep aşık olduğum için sekiz yaşımdan (yoo, altı yaşımdan) beri, belki. Bu, "ilk aşk" maskaralığından iyi sanırım.

§ Duygululuk edebiyatı köstekliyor. Çünkü güzele yaklaşmak için gözlükleri çıkartmak gerekir.

§ "Yabancılaşma" marxcı bir jargon olduğuna göre Camus'ce yabancı durumuna "yadırgı olma" demeli.

Hiç sevmiyorum bu tür jargonlaştırmaları.

§ Falanın ya da filanın şiirini değil de şiiri sevmek — işte bu noktada etki, kopyecilikten ayrılır.

§ Bir eleştiri yaptığımda, yazara yönelmemiştir o yazı. Sadece bir okuyucu olarak kendimle okuduğum eser arasında bir hesaplaşmadır. Kitap tanıtmaları için pek söz konusu değil bu söylediğim. Kitap tanıtmalarını başkaları için yazıyorum. Onun için de sevmiyorum kitap tanıtmalarını.

§ Çılgınlık dediğimiz şey bir durumda bağışlanıyor — onu kabullenirsek.

§ Yeniden defterlere döktüm işi. Bu üçüncü defter yazdığım: Günlük ve karalama defterinden sonra. Bunu sevişimin bir nedeni de tarihsiz oluşu. Yer belirtmeyişi; kısa oluşu, aforizmalara yer verebilmesi de bağlıyor bu deftere beni.

§ İyi öğrenci, iyi bir besi hayvanı demektir. Yani sadece önüne konan yemle yetinen bir kimse.

§ Yetenek yoktur yazarlıkta, direnç, araştırma, gözlem vardır. Bir de duyu örgenlerinin alabildiğine serbest bırakılması. Sonrası, hâlâ çocukluğun yitirilmemiş olmasına bağlıdır.

§ Kişiliği olan bir yazar "çok ünlü" olma olasılığını yitirmiş demektir. Çünkü kişilik; değişiklik, yenilik demektir. Korkulur yenilikten her zaman, dönüklük gibi görülür yenilik.

§ Bugün birisi tanrısının yaptığı işlerin güzelliğini övüyordu. Korkunç denecek kadar çirkindi kendisi oysa. Tanrının beceriksizliğinin en büyük kanıtı.

§ Düzeyler —sınıflar?— arasındaki farklar hep olmadık üstünlüklerin aktarılmasıyla kapatılmak isteniyor. Yoksul, zenginle evlenerek, zengin entellektüelle. Sadece evlenmek değil, arkadaşlık da buna göre kuruluyor. Sınıf bilincinin kökleşememesinden başka değil bu.

§ Sanatta ulusculuk, insanın bütünlüğüne

inanmamaktır. İnsanları böldüğümüz de uluslar doğar. Bu durum giderek ırkları ayırmayı haklı gösterir.

§ Orlando, edebiyatın en büyük tuzaklarından biri. Bu kitaba "neden söz ediyor?" sorusuyla yaklaşan biri yakalanmış demektir tuzağa; çünkü Orlando hiçbir şeyden söz etmiyor. Sadece İngilizcenin de sağlam bir anlatı dili olabileceğini ortaya koyuyor. Orlando İngilizcenin en *özgür kitabı* bence.

§ Yazmak dediğimiz bu karışık ve yorucu uğraşta en çok düzeltmeyi seviyorum. Yapıtın kendi malım olduğunu o zaman güçle duyuyorum. Sevgiliyi okşamak gibi bir şey. Arzulara okşanarak hazırlanıyor güzel!

§ Her yazdığım şiir "ben"imin gömütlüğüdür. Ama hiçbir zaman bir itiraf değildir. Beni kuran binlerce "ben" parça parça yeniden kuruluyor şiirlerimle. Bir gün kendimi tam olarak şiirlerimde gördüğüm zaman, son şiirimi de yazmış olacağım.

1969

§ Bir yazarın şu ya da bu nedenle, yazdıkları ya da düşünceleri yüzünden mahkum olması bir edebiyat sorunu değildir. Bir yasa ya da aktöre sorunudur. Gelgelelim, kimi yazarlar bu ayrımı ya bilmiyor ya da bilmezden geliyor. Ve ardında, kötü yazarların baştacı edilmesi... H. H. hapse girdi, bu şiirlerinin berbatlığını örtmüyor benim görüşümce.

§ George Steiner, "While the policeman or the censor asks of the writer, the critic asks only of the book"* bu hesapça, bizimkiler ya da polis ya sansör. Ama eleştirmen değil. Bu belli.

§ Ferit Edgü, intihar üzerine yazdığı bir yazıda, V. Woolf için "ihtiyar Ophelia" sözünü kullanıyor — suda ölüm/çıldırmamak için —. Benzetmenin güzelliği şaşırttı beni. Hiç usuma gelmemişti Ophelia ile V. Woolf'un sonlarının benzerliği. Evet, "ihtiyar Ophelia!"

§ Z. durmadan en katı bir şekilde savunuyor. Ve her zaman da savunduğu düşünceler değişiyor. Oysa farkında bile değil bunun. Bilgisizliğin, bilgisinden kuşkulanmayışın sonucu.

---

* "Polis ya da sansürcü yazarı sorgularken, eleştirmen sadece kitabı sorgular."

§ En büyük korkumuz alışkanlıklarımızı yitirmekten doğuyor. Birçok ilişki sadece bu yüzden kesilmiyor. Evlilik bile. Evlilik boyu süren sevgi? Olamaz diyemiyorum ama kuşkusuz çok az görülen bir şeydir.

§ İnsanlar, inançları, dünya görüşleri için yalan söylüyorlar. Bunun kendilerini kurtardığını sanıyorlar. Ne büyük bir aldanma!

§ Aylardan sonra, bu notları okudum. Her şeyi yırtma isteği duyduğum şu günlerde, günlükten bile vazgeçmeyi düşünürken, sevdim bu notları. Yazmak, sürdürmek isterim. Ama bana söyleyecek hiç sözüm yokmuş gibi geliyor.

§ Bir kadını tanımak, sadece bir kadınla sevişmiş olmak alınan tadın sadece o belli kadında var olduğu, başkalarından aynı tadın alınamayacağı düşüncesini yaratıyor. Yanlışlığını bile bile vazgeçemiyor insan bu duygudan.

§ Hiç kimseyi sevemeyiz dediğimiz bir anda birdenbire, biri hoşumuza gitmeye başlıyor. Bir süre sonra da onu sevdiğimizi anlıyoruz. Yeniden diriltiyor bizi bu, anılarsa alıp gidiyor başını. Sayrıl bir durum demek anılar. Eskilerin örgenler = mizaçlar bağlantısı yanlış değil galiba. Kilo almaya bile başladım.

§ Yaşamanın gerekçesi yoktur. Bir davranışımıza

gerekçe gösteremiyorsak, yaşıyoruz demektir, oyun oynamıyoruz demektir.

§ Gerçek yalnızlık çevremizde suskunluklardan bir duvar örüldüğünde vardır. Konuşabileceğimiz biri varken yalnız değiliz.

§ Konuşmayı ikiye ayırıyorum: salt bir bildirişme aracı olarak günlük konuşma ve kişiliklerin yalansız paylaşılması olan konuşma. İlki "not significant"

§ "Sessiz konuşmalar". Bunun gerçekliğine inanmıyorum artık. Düşüncelerimiz, sözcükler, seslendirilmelidir. Karşıdan bir yansıma bulamıyan düşünceler, bir iç konuşmadan başka şeyler değildir. Buysa sadece monologdur. Artık dialogun erdemine inanıyorum.

§ Bugün Türkiye'de bir kültür yapısı yok. Kültür parçaları var. Bunun nedeni de aydınların bir bütünlüğe varamamış olmalarıdır. Üstelik 1960'a dek bir aydın gelişimi bile söz konusu değil. Bu yüzden hiçbir sanat gerçek değerlendirmesi bulamıyor, yerleşemiyor.

§ B. K. sevişmek için bir araya gelen iki kişinin soyunmaktan kaçmasını toplumsal bir bozukluk olarak görüyor. Ayrıca bunun bir kafa bozukluğu demek olduğuna da ekliyor. S. bir yerden sonra kaçınmamıştı soyunmaktan. Bense soyunmayı seviyorum.

§ Gerçekte bizi güçlü yapan zayıf yanlarımızdır. Örnek, son günlerdeki direncim, uğraşmalarım. Başka bir zaman olsaydı hiçlerdim hepsini. Şimdiyse yalnız kalma korkusuyla sımsıkı sarılıyorum didişmelere.

§ Her şey düzensizken, düzen için uğraşıp dururken, birden her şeyin düzelmesi korkutuyor bizi. Şaşırıp kalıyoruz. Sanki yeni düzensizlikler olacakmış gibi geliyor. Bekliyor muyuz acaba bunu?

1970

§ Kadınlar ya boyun eğerler ya da başkaldırırlar. Bu durumları da "seviyorum" "sevmiyorum" diye adlandırırlar. Başka, ayrıntılı duyguları yoktur zaten. Bu iki duyguyla bütün yaşamlarını düzenlerler.

§ Yalnız kalmak korkusu! İsteseniz de yalnız kalamazsınız. Hep birileri vardır. Eski bir sevgiye sarılmak yalnız kalmak korkusundan gelmiyor. Geleceğin bilinmezliği korkutuyor bizi. "Ya gene yalnız kalırsak?" Bu soruyu sorduğumuz anda, geçmişi bırakamıyoruz.

§ Karşımızdakine bilgili mi görünmek istiyoruz? Tek çıkar yol onun da bildiği bir şeyi söylemektir. Aksi "yalancı" ya da "şarlatan" olarak adlandırılmamıza yol açar. Aptal yerine konulmaktansa karşısındakini suçlamayı yeğler insanoğlu.

§ Sevmekte olmasa bile sevilmemekte özgürüz! Bu bile bir ilişki düzeni içinde yalnız olmaktan çok daha önemli.

§ Her karikatürist, gördüğünü çizer. Karikatürde abartmak diye bir şey yoktur yani.

§ Yaşamım yazma durumlarını düzenliyor. Önceleri,

yaşamımın düzenliliği, yerleşmişliği içinde, parlak ama birbirini izleyen yapıtlar verdim. Şimdiki suskunluğum, yaşama biçimim değişmesinden doğuyor. Yeniden yerleşince yazabileceğim ancak. Onun için de yazmakla (kötü yazmakla) uğraşacağıma yaşamımı yerleştirmem, onu kişiliğime katmam gerekiyor.

§ Yazmak yaşamın kurban edilmesidir.

§ Biten bir ilişkide bir üçüncü kişi söz konusudur. Oysa bu kişi değildir ilişkiyi bitiren. Hem, ilişki bittikten sonra bir sağlam neden olsun diye rastgele seçilen biridir o. Oyununu oynar ve çekilir ortadan.

§ Öte yakaya geçiş! Yazmaktan yazmamaya. S. S. "neden hep yazmak?" diyor. Evet, örgü örmek değildir ki yazmak? Gene de şiirsizlik tedirgin ediyor beni. Duygularımı yitirdim sanırım. Belki kurtuluşum burada!

§ S. S. "aşk bir lükstür" diyor, "bu lüksü çok yaşadım, çok kullandım, yeter." Ya ben?

§ "Bir kadına" bağlanmamak gerek, yaratılan bir kadın düşüne bağlanmak gerek.

§ Gerçek mutluluk iki kişinin bir kalabalıktan çıkıp başbaşa kaldıklarında "oh! yalnızız" demeleridir.

§ Kadınların sevdikleri, seviştikleridir.

§ Yazmak, us düzeninin barometresi. Bir yazar, olayların zorladığı uzun bir aradan sonra yazarsa, düzelmeye başlamış demektir.

§ Sevgiyi ve yalnızlığı —yaşamımızın iki yüzünü— vermezse nedir şiirin gereği?

§ Yalnızlık kendine dönmeye zorluyor kişiyi, ilişkiyse dış dünyaya bağlıyor. Yani yaşamımızı var kılıyor. Yalnızsak, yaşamıyoruz demektir, yokuz demektir.

§ Sevginin olmadığı yerde sadece cinsellik vardır. Son yıllarda kitapları dolduran cinsellik, sevginin silinmesi; bir anlatım sorunu değil. Yeryüzünde, yaşadığımız dünyada sevgi öylesine az bulunur oldu ki orta çağdaki periler, cinler, krallar, ejderhalar gibi onu da gönderdik "sentimental"lik kuyusuna. Böylece kişiler arasındaki ilişkiler sadece cinsellikte anlatılıyor. Bu olanı biteni ahlakla çözümlemeye kalkarsak, yanılırız asıl. "Make love, not war!"dan "make"i kaldırmalı.

§ Hippy'lik orta sınıf Amerikalıyı 1930 marxcılarından daha fazla korkutmaktadır. Amerika 1930'culara bir harcama devleti olarak, karşı durabiliyordu. İşletmelerdeki düzelmeler hemen silmişti marxçıları. Daha iyi yemek, daha iyi giysi ve vakit geçirme olanağı sağlanınca durdurulurdu marxçılık. Oysa hippy'ler bütün bu konformisme karşıydılar. Ve artık orta sınıf onlara neyle karşı çıkacağını bilmiyor. Çiçeklerle savaşan bu pis ama aydın grup, bütün o yontumsu 1930

yiğitlerinden daha fazla sarsıyor Amerika toplumunu.

§ Yaşamak en yiğitçe davranıştır. Ne kadar, içinde "umut" denilen budalalık bulunsa da edimlerin en büyüğüdür. İntiharı bir erdem olarak görmüyorum artık.

§ Weimer Almanyası ile ilgili bir yazı, birden ikisi arasındaki benzerliği anımsattı bana: 60'ların Amerikası ve 20'lerin Almanyası. Benzerlik bu kadar olur.

§ Şiir üzerine yazılmış şiirler kadar kötü şiir yok. Zaten "bir şey" üzerine yazılmış şiirlerden hiç hoşlanmam.

§ Üç sevgi vardır gençlikte: ilki yüceltilmiş, erişilmez mitleşmiş sevgi, ikincisi düşlerin gerçekleştiği ve yıkıldığı sevgi, üçüncüsü de etin sevgisi. Bu üçü bittikten sonra gerçek sevgi başlar. Olgunluk döneminin sevgisidir bu.

§ Sadece güzel olan bir kadın büyük lokantaların vitrinlerinde bulunan çok renkli, iştah açıcı yapma yemişlere benzer.

§ Şiirlerim yeniden kişisizleşiyor. Gene nesneleri anlatılır oluyorum. Soyutlaşıyorum. Çünkü yaşamımda bölüştüğüm bir başka kişi yok. Artık olacağı da yok. Çünkü bir aptallık bir kez işlenir ve

bir kez ödün verilir bir başka kişi için.

§ Kimi zaman yazmamak da yazmanın, yeni bir haberi aktarmanın, bir yolu oluyor. Günlüğümü yazamıyorum bir süredir. »

§ Birdenbire çıldırmak diye bir şey olamaz. Yavaş yavaş çıldırır insan ve bunun izleri de her zaman vardır fakat kişi önemsemez bunu çünkü kendine konduramaz çılgınlığı. Bu yüzden de çılgınlık en son ve dönülmez noktasına ulaşır. Bir sanatçıysa çılgınlığını düzgünlemeyi bilir, çünkü belirtilerini bilir ve izler. Bu da sanatçıyı yıkılmaktan kurtarır.

§ Yüreğin durmazlığı üstüne destanlar düzmeli. Ve insanın korkunç umutluluğu üstüne. Her şeyi unutup yeni atılımlara geçebiliyor ikisi de.

§ Her insanın yaşamında bir "Juda" bulunur. Çarmıha gerdirir bizi ama "ruhumuzu" kurtarır.

§ Şiir yazmasını bilmeyen biri olarak başladım şiire. Yetim yoktu. Ama sonunda yakaladım. Öğrendim yazmayı. Benimle birlikte şiire başlıyan ve şiir yazmasını bilen, beceren kişiler hep bıraktı.

§ İnancımızı gerçekten pekiştirmek istiyorsak, inancı hiçlemeli, inançsızlığı seçmeli. Öyle bir süre için falan değil, umuta inanmadan yaşamaya devam edebileceğimiz sürece.

§ Ulusca, baba kompleksi içindeyiz. "Büyük adam" yaratma isteğimiz, ikbâl devirlerinde büyük sayılmak zorunda kalınanları, hâlâ büyük diye adlandırıp onlara eleştirilmezlik kazandırmamız, başka türlü açıklanamaz.

§ 28 yaşımda, hiç yaşamamış gibi duyuyorum kendimi. Ürkütüyor bu beni.

§ Çok yeni olan, eskir. O yüzden, eskimezliğe fazla yüz vermemek gerekir.

§ Ne sağcı ne solcu: Purgatory'de. Kuşkuları itiyor onu buraya. Ama Purgatory'de olmak cennette ya da cehennemde olmaktan daha güçtür. Kurtuluş umudu, arınma durumu yoktur buranın. Mitolojik Yunan cehenneminin ta kendisidir, kurtuluşunun olmayışıyla.

§ İki başlıdır iyi eleştiri: Bir yanıyla yeni yazılacakları, zorlarken, öte yandan yeni yazılar onu zorlar. Türkiye'de eleştiriyi zorlayan kaç yapıt var?

§ Bir kadını olduğu gibi sevemeyen bir kişi, birleşemeyeceği, ortaklık kuramayacağı bir kadını sevmeye başlar. Bu aslında insanın kendini sevmesini bağışlatması, örtüp gizlemesi demektir.

§ Yazarların üslubu; yapıtların tekniği vardır. Üslup bir yazarın kullandığı tekniklerin sentezi, klişelerinin özetidir.

§ Bir konuşmada adımı duymak, bir yazıda okumak garip geliyor bana. Hakkımda verilen yargıların ne kadar gerçek dışı olduğunu, yaşayan ben'e benzemediğini görmek de. Bu içimdeki en son eleştiri yapma kırıntısını da öldürüyor.

§ Türk yazarının en büyük eksiği dünyalarının olmayışıdır. Pek azı dışında, Türk yazarları, İstanbul'da doğup büyümüş de olsalar, taşralı kapanıklığı içindedirler. Nasılsa elde ettikleri, ya da onlara verilmiş olan, bir dünyada yaşarlar ve evreni o dar dünyaları sayarlar. Ve kendi dünyalarından olmayan herkese de "yaban" gözüyle bakarlar. Bu da doğruluyor taşralı kafalarını.

§ Her yaşanılan çağın, insana en uzun çağ olarak gelmesi... Bunun bir nedeni, geçen çağların özetlenebilir olmasına karşın, yaşanılan çağın özetlenemezliğinden ileri gelebilir.

§ "Bu toprağın..." Yerli Mallar Haftası kalıntısı. Hele edebiyatta kullanılınca zavallı bir düşünce.

§ Bir erkek yüzlerce kadını da elde etse, ilk başta elde edemediğinin acısını taşır. Bir insanı Don Juan yapan itki de, bu başlangıçtaki doyumsuzluktur.

§ S. yi arayışım, ilgilenişim. Bunca yıldan sonra. Kendi eserinin yaşamını merak eden bir sanatçının, bir öğretmenin merakı. Bir öğretmenin başarılı olmasını dilediği bir eski öğrencisini merak etmesi.

§ Güç olan bir kadından ayrılmak değil, bir sevişmekten ayrılmaktır.

§ "Ben" demesini bilmeyen, kendini günahlarıyla-cevaplarıyla anlatamayan insanlar, kendilerini sevmeyen insanlar —sevgide, derinlemesine öğrenme kaygısı olduğu için, eleştiri de vardır— başkalarını da sevemezler. Kişiliksizlikle sevgi kesinlikle bağdaşamaz.

§ Mutlu olmak, yaşamaktan yılmak, kırılan bir kabuğun içine çekilmek demektir yalnızca.

§ Gören bir göz olmak: Bu hem bakanı tedirgin eder hem bakılanları.

§ Sanatın ve aşkın kaynağı adlandırılamayan, doyurulamayan bir can sıkıntısıdır.

§ Yakın Doğu dinlerinin cehennemi ilginç değil, korkunçtur. Yunan cehennemiyse, sanatçıca işlenmiştir, hayal gücünün ürünüdür. Bu yüzden daha gerçek benzeri ve daha ürkütücüdür.

§ Bütün silah tecimenleri barışçıdır; çünkü savaş

sırasında silah yapılır ama satılmaz!

§ Bir yapıtta orospularla hanımefendiler aynı şekilde konuşmuyorsa, o yapıt bir yapıntı değildir. Yazarına da sanatçı denemez.

§ İnsanları kişiliklerine göre konuşturmak gerekir, sosyal yapılarına göre değil. Asiller arasında da moronlar ya da şizofrenler vardır. Bir köylü pekâlâ M. Sartre gibi konuşabilir, M. Sartre'i okumadan da.

§ Yukardaki iki not birlikle alınmalı.

§ Ankara ergenliğini yaşayan genç bir kent. Bütün ergenler gibi de tatsız. Yerleşmemiş çünkü. Oysa asıl bu yüzden seviyorum Ankara'yı, ergenleri de sevdiğim gibi.

§ Uzanan boş bir avucu dolduracak en iyi şey kendi avcumuzdur! (Uzatacağımız kendi elimizdir.)

§ Cehennemlik olmaktan korkanlar cennete de erişemezler.

§ Gerçek sanatçılar coğrafya soyutlamalarıyla ele alınamazlar. Gerçek sanatçının dünyası ondokuzuncu yüzyıl öncesidir: sınırsız, pasaportsuz ve gümrüksüz.

§ En çok sevdiği erkeği geri çeviren bir kadın,

özgürlüğünü seçiyor demektir aslında. Kendi kendine kalıyor demektir.

§ Fildişi kuleler çağı bitti. Günümüz bir çile çekme odasında olmak zorundadır.

§ Sosyalist değilim çünkü sosyalistler aktöreye kentsoylulardan daha fazla önem veriyorlar. Temelde ahlakçı olan her türlü davranışa karşıyım.

§ Anılar eksik yaşamaların izdüşümleridir.

§ Sevmek, inanmaktır. Birisine inanmıyorsak, inanamıyorsak, sevmiyoruz demektir.

1972

§ Tarihçiler cinayetlere yüce bir anlam yüklemeye çalışan çok kötü dalkavuklardır.

§ İnsanları yargılamak zorunda olanlar insancıl duyguları yitirmek zorundadırlar. Gerçekte, fazla zorlanmadan bu duruma gelirler zaten.

§ Yaratıcılar yalnızlığa mahkum edilmişlerdir. Ne yaparlarsa yapsınlar, nerede bulunurlarsa bulunsunlar, yalnızlardır hep.

§ İnsanlığın geçmişinin tanınmasında mitoloji en sağlam tarih kitabından daha iyidir; derinliğiyle kavrar insanı, düşlerini bile anlatır.

§ Baktığım zaman dokunmayı düşünmediğim bir kadın "yok" demektir benim için.

§ "Eğer bir kuşağın modası traş olmaksa, ondan sonra gelen nesil sakal bırakmayıp da ne yapsın?" Aragon'dan bu söz. Hâlâ gerçeküstücü olduğunu gösteriyor yüreğinin.

§ "Identity complex": Çağımızdaki pek çok davranış, bu sözcüklerle açıklanabilir. Örneğin Türkiye'deki sol hareketler.

§ "Ben" diyemeyen insanların zavallılığı...

§ Bir kadının gövdesinde bulduklarımızı hiçbir şey karşılayamaz. "Yüceltme-sublimation"! Pöh!

§ İncitmekten korktuğumuz şeyleri ellememek gerekir. Bir şey ya cesurca kavranır ya da yok sayılır.

§ İnsan bir yana, dünyadaki dahası evrendeki hiçbir şey rastlantısal değildir. İnsan patolojik bir durumdur. Doğa bu hastalığı yok etmek için hastalığın kendisini kullanıyor öteki hastalıklarda olduğu gibi. İşini bilir doğa!

§ Her ozanın bir dünyası olmalı; coğrafyası, mitosları, simgeleri, kültürüyle. Böyle kendi özgün dünyasını kurmuş kaç ozan var Türk edebiyatında?

§ Ataç'ın günlüğü: Ataç, beğendiklerinin kiminde yanılmış, ama beğenmediklerinde hiç yanılmamış. Bu bile onun iyi bir eleştirmen olduğunu gösterir.

§ Günümüzde, uygar bir ülkede yaşayan avcılar çağ dışı. İnsanlık avcılık dönemini aşmıştır, ama onlar aşamamıştır bunu. Üstelik ara toplumun avcıları bu uğraşlarını yaşamlarını sürdürmek için yaparlar. Ya uygar dünyanın avcıları?

§ Geçmişi düşündüğümüzde geçmişteki o olgu, olay

değildir gerçekte. Bizim bugünkü yaşamayla, aradaki yaşamalarla yaptığımız bir değerlendirmedir.

§ Yazma alışkanlıkları. Öyküleri önceleri sadece elyazısıyla yazar sonra daktilo ederdim. Şiirler hep daktiloda yazılırdı. Şimdi öykülerimi de daktilo da yazıyorum. Elyazısıyla sürdürebilmeli. Yıkmak gerek yazmada alışkanlıkları.

§ Yaşlanmak, doğayı yitirmekle başlar. Bir böceğe, bir ağaca, bir buluta şaşkın bir hayranlıkla bakmayı unuttuğumuz anda.

§ Bir saksıya bir çiçek dikmek, ona bakıp suyunu vermek, büyümesini beklemek, toprağını karıştırmak, çıkan yaban otları yolmak... Bunu meraktan yapmıyorsak, yeşermeyi gözleme merakından, yetiştirme içgüdüsünün başladığını gösterir bu. Yani artık gençlikten orta yaşa girdiğimizi. Yerleşmek demektir bir anlamda da bu.

§ Bizi duygu dilenciliğine, yani başka insanlarla "dost" olmaya iten nedir? Yalnızlık korkusu mu?

§ "Yaşanacak her şeyi yaşadım!" Bu hiç yaşamamışlık duygusunun ürküntüsünün bir gizli tepkisi olmasın sakın?

§ Susmak, her şeyi söyleme özgürlüğünün olduğu yerde erdemdir.

§ Yaratma bir sentez; eleştiri ise analiz sorunudur. Bu iki ayrı cephede döğüşmek demektir. Her iki alanda da döğüşmek için dev gücünde olması gerekir kişinin.

§ Hep aynı şeyleri yaşamak! Aynı yolda gidip gelmek! Yaşamak değil bu! Ama korkunç olan bunun bilincinde olup gene de yaşamayı sürdürmek.

§ Eski Yunan'da ve Roma'da görülen örgütleşmiş köleliği ortadan kaldıran özgürlük ya da demokrasi düşüncesi değil, teknolojidir.

§ Piyanoların kapaklarındaki kilitler. Bundan daha gereksiz hiçbir yer düşünemiyorum anahtar deliği açmak için.

§ İyi anne rolü oynamak iyi karı rolünü oynamaktan hem kolay hem geçerli olduğu için kadınlar bunu elde etmek için ellerinden geleni yaparlar. Ve gerçekleştiren ne olduğunu bilmeden atılır bir yana. Örümceklerden farklı yönü? Yok sayılan bir insana nasıl 'yarıyor' dersiniz?

§ Piyanoların kapaklarındaki kilitler Avrupa burjuvasını binlerce sayfadan daha iyi anlatır.

§ Gerçek yazar, yaşamının dönemeçlerinden kaçmaz, aksine üstüne üstüne gider.

§ Gerçekte anı yoktur. Bugün vardır.

§ Geçmiş ayrılmaz bugünden. Geçmişte yaşadığımız şeyler dediklerimiz bugünle vardır yalnızca. Bağımsız değildirler.

§ Doğurmak, fizyolojik bir olgudur, bir zorunluluktur belki; anne olmak sosyolojik bir olgudur. Bu yüzden bir şartlanmadır daha çok. Baba olmaksa sadece sosyolojik bir olgudur. Erkeklerin baba olma tutkusu bu yüzden bağışlanamaz.

§ Sanatın fildişi kalesi. Unutmayın, bir hapisane orası. Üstelik, sanatçı kendini oraya kendi eliyle kapattığı için ne kimseyi suçlayarak rahatlayabilir ne de bir gün çıkacağının düşünü kurabilir. Cesaretiniz varsa, buyurun, bir deneyin bakalım!

1973

§ "*Yorgun* imgeler!" Evet, sözcük yorgun olmalı. Bunda yazara açık bırakılan bir kapı var. Klişe her şeyi kapatıyor.

§ Sevgi tek akımlı bir ilişkidir. Karşılıklı olsa bile. İki taraf da birbirini sever de gene de bağlantı kurulamaz. Önemli olan ortaklık duygusu belki.

§ Sanatçı öncelikle kendisi için yaratmaya başlamadan ulaşamaz kişiliğine, öznel yerine. Dahi çocukları bu yüzden hoş karşılıyorum. Gerçek dehanın ayrımı da burada. Sanatı bir oyun olarak almakta.

§ 1970'de "her şeyi yaşadım" diyordum, 1971'de "hiç yaşamadım" dedim, şimdiyse "bilmiyorum!" İlk ikisi ürkütücüydü ya, bu sonuncusu korkunç!

§ Yaşamın hipotezleri olamaz. Her şeyin fiziksel olarak doğrulanması gerekir.

§ Bir zamanlar çok sevilen, çok arzulanan bir gövdeden tiksinmek, istememek onu. Bu sevginin bittiğini doğrulamazsa ne doğrular?

§ Öyleyse sevgi tensel değil midir? Sadece tensel?

§ Bugün Türkiye'de edebiyat orta sınıfın (politik anlamda kullanıyorum bu sözü) hizmetinde. Herkes günah çıkartıyor ve bunun rahatlığını yaşıyor. Oysa sarsmak, dağıtmak gerek bu rahat dünyalarını.

§ Prensipler her nerede olurlarsa olsunlar, çok iyi "intihar" araçlarıdırlar.

§ 95 yaşında olduğunu, hâlâ iş gördüğünü söylüyordu. Bir asıra yakın bir süre. "Neler görmüştür," dedim önce. Klişe geldi bu söz. Görüyor mu şimdi? Yaşıyor mu olayları? Olaylar yaşanmadan değerlendirilmez, gibi geliyor bana.

§ Mutluluk, mutsuzluk, cansıkıntısı, umu, umusuzluk, mutsuzluk... Bir başka duygu daha var. Hüzünlü mutluluk. Ya da kara-mutluluk. Tutkuyla sevdiğimiz anların duygusu bu. Gerçekte tek yaratıcı duygumuz o. Daha tam saptayamadım bu duygunun özelliklerini.

§ İnsanlar, kadın olsunlar, erkek olsunlar kendileri bağlanmasalar bile karşılarındakinin bağlanmasını istiyorlar. Hem de bu durumun gerçek ahlaksızlığını düşünmeden: İhanet etmek değil ahlaksızlık, sadakât beklemek.

§ En iyi komedyen ağlamasını en iyi becerendir.

§ Eleştiri bir yaşlılık uğraşıdır; gençlik yadsımalarla

gösterir kendini.

§ Evrende her şey kesin bir düzen ve uyum içinde. Sadece insanın bulunduğu yerde görülüyor karmaşa. Kendini evrenin tek üstün varlığı olarak gören insanoğlu için ne büyük, ne korkunç bir çelişki bu!

§ Komedi dramın abartılmış, en uca itilmiş hâlidir.

§ Şiirin süre kavramı taşımaması. Bunu seviyorum şiirde en çok. Oysa anlatıda en çok üzerinde durulması gereken şey bu. Geçmişi şimdi gibi geleceği şimdi gibi verebiliyoruz, şiirde. Büyüsü de buradan geliyor.

§ Usun besisuyudur şiir.

§ Şiir "einfühlung" yoluyla dünyanın haritasını çıkartmaktır.

§ Eskimek: Hiçbir şey bunun kadar korkutamaz bir kentsoyluyu. Eskiyen giysi, eskiyen ev eşyası, eskiyen düşünce... Eskimek olsun da, ne olursa olsun, aynı şey. Bu yüzden, eskimenin doğallığına, eskimeyi görmeyerek dayanmaya çalışır.

§ Bizde yanlış tanıtılmak istenen bir kavram hümanisma. Hıristiyanlıkla hümanismanın birlikte olduklarını, ayrılmaz olduklarını düşünemiyorlar nedense. İsa'nın dünya görüşünün dogmalardan

arıtılması hümanisma yalnızca.

§ Gelişme, zorunlu olanak olgunlaşmayı getirir. Olgunlaşmaysa çürümenin kaçınılmaz başlangıç noktasıdır.

§ Evliliğe değil, evliliğin Türkiye'deki kavramsal niteliklerine katlanamıyorum. Sorun yalnızca bir özgürlük duygusu olsaydı, kolaydı.

§ Pek çok kişi —yazarlar bile— hâlâ şiirde "anlam" diye, "konu" arıyorlar. Okuyucu bir yana, yazarların bu tutumu gülünç. Ya yeni anlatıyı nasıl karşılar bunlar?

§ Felsefenin boş bir uğraş olduğunun en önemli kanıtı felsefeci bir kadın olmayışından belli oluyor. Kadınlar boşa uğraşmaz çünkü.

§ Ya Simone de Beauvoir? Bir "kültür eleştirmeni" o aslında.

§ Şiir dilin "doğrudan bildirişim" dışı kullanılımıdır.

§ İnsanların karşısına maskesiz çıkmak kâğıt bir kayıkla okyanusu aşmaktan, köpekbalıklarına ninni söylemekten daha tehlikeli ve anlamsızdır.

§ Bir yazarın yücelmesi için ona yayım olanaklarını kapatmak yeter. İpliğini pazara çıkartmak için de

tam bir özgürlük vermeli.

§ Evlilikler ve yaşlar: 46 yaşında birinin 26 yaşında biriyle evlenmesi (erkekse) olağanüstü gelmiyor kimseye. Ama hiç kimse yirmisindeyken bir yaşında biriyle evlenmeyi düşünmez. Oysa her ikisinde de arada sadece 20 yıl var. Şunlar da düşünülmeli. Normaller: 38-28 /35-25/ şaşırtıcı 28-15/25-15. Bunlar da olabiliyor. Ya 38-18? Gene yirmi yıl değil mi? 30-10 (20)!

§ Diktatör sözcüğünün kökeni: Dictare - söylemek. Hani bize öğretmek için yazılmış, büyük yapıtlar var ya, işte o. Artık edebiyatın diktasına da hayır demenin zamanıdır.

1974

§ Şiir duygu değil, duyarlık üretmeye yönelmelidir. Çabuk tüketilir duygu; duyarlıksa besler sürekli olarak.

§ Kullandığımız şiir dilinin dışında yazılmış şiirler, bu dili, bu dilin yazısını, ekinini ne denli iyi bilirsek bilelim, beslemez şiirimizi. Olsa olsa, duyarlığımıza yeni açılımlar getirir. Buysa, şiirin kaynağı da olsa, şiirin kendisi değildir.

§ Bir kimse yaşam boyu yalnızca bir kişiyi sevdiğini mi söylüyor? Bilin, gerçekten sevmemiştir onu da. Ama sevmek dediğimde ne o yapay tutkunluğu anlıyorum ne de "patlıcan salatasını sevmek" gibi sevgiyi. D. H. Lawrence'in "Blood-consciousness"iyle açıklanır sevgi, sözünü ettiğim: Duyarlıklı kimseler için tek kişi olmaz. Başkaları da etkilemeli onu.

§ Mutlağı bulabilmek için mümkün olduğunca çok yanılmalı.

§ Bir köyden demirciler, nalbantlar çekildi mi o köye uygarlık girmiş demektir. Çocukluğumun Yakakent'inde ne çok nalbant vardı. Şimdi bir tane bile yok.

§ Kadınların görevi içimizdeki korkunç coşkuyu, o öldürücü kendine dönük büyük kaçışı, dizginlemek; bizi yatıştırmaktır. Ama bunu yaptıklarında bizi onlardan ayıran en önemli özelliği de yok ederler.

§ Etkilenmek ve örnek almak. Bu iki kavram eleştirimizde karıştırılıyor hep. Kopya etmekse büsbütün ayrı bir kavram ya, incelikler, ayrıntılar üstünde durmayan bir edebiyatta bu da aynı kümeye sokuluyor.

§ Saygılı bir dostlukla başlamamış olan bir sevgi güvenilmez bir dostluktan başka bir şey değildir.

§ Kimi zaman iki yazarın birbirinden habersiz aynı şeyleri yarattığını görürüz. Bu ne örnek almaktır, ne etkilenmek. Bu düpedüz "aynı soydan" gelmektir. Her iki yazar soyun belirleyici özelliğini taşıyorsa, ne var bunda şaşacak?

§ Başkalarının biçim dediğine, metnin bağlamı (context) demeyi yeğliyorum.

§ Batı doğayı kendine uydurmaya çalışır; doğu ise doğaya uymaya. Çin, Japon bahçeleriyle İtalyan bahçelerini düşünmek yeter örnek olarak.

1975

§ Türkiye'de evlilik yalnızca bir kurumdur. İnsanlar birbirleriyle değil evlilikle evlenirler.

§ Şeytanı taşlarlar da tanrıya övgüler düzerler. Neydi şeytanın suçu? Tanrının yalan söylediğini kanıtlamak... Katlanamam iki yüzlülere, şeytandan yanayım ben. Kovulmayı da göze alıyorum, başkalarının yalanını yüze vurmak adına.

§ Şimdiye dek ne yazarlara, ne öğretilere, ne de kişilere hayran oldum. Hayran olacak denli kalamadım çünkü hiçbir yerde!

§ Yazmak, gizli bir dili, günlük dile aktarmak, çevirmektir. Her çeviri gibi burada da, başarı, asıl dilin korunduğu ölçüde, gerçekleşir. Bu durumda yapıt gizli, güç anlaşılandır, dilin aslını da bilmeyenler için. Bozuk, yanlışmış gibi gelir.

§ Sanatçı ile Zanaatçı: Bir zanaatçı, işe başlarken, kesinkes bilir elde edeceği ürünün tümünü. Bir sanatçı ise, sonuçta çıkan yapıt karşısında, kendi yapıtı karşısında, şaşıran kişidir.

§ Romantiklerden (1850?) bu yana insanın huzursuzluğunun kaynağı bilime, her şeyi çözer gözüyle bakıp, mitosu, düşünceyi, ahlakı, ona

yüklemesidir. Felsefe bunları geri almalıdır, edebiyatla birlikte.

§ Bilimle sanat arasındaki en önemli ayrım, bilimin "özgün buluş" yarışması olmasına karşın, sanatın "özgün buluşlar"ı işleme sabrı olmasıdır.

§ Yalan söylemekle gerçekleri söylememek ayrı ahlak sorunları yaratır. Ya da biri ahlak sorunuyken —yasal da olabilir— ötekisi bir politika olabilir pekâlâ.

§ Varlıklarıyla varoluşları arasındaki çatışmayı yaşamayan kişiler gerçekte insan olma niteliğini de yitirmiş olurlar.

§ Yazılı söz bir başka yaşam boyutu demektir. Bu yeni zaman-uzay ekseninde yaşamasını öğrenmiş olan bir kişi öteki yaşamlarda yalnızca bir yabancıdır.

1976

§ Gerçeğin yalnız kendi gerçeği olduğunu söyleyen, başka gerçekleri yok saysa hak eder baldıran şerbetini!

§ Kimi delilikler, bilinçaltının günlük yaşam düzeyinde işlemeye başlamasından başka bir şey değil galiba. Bunlara yazılmayan öyküler, romanlar, şiirler de diyebiliriz.

§ Karşıt görüşlü biriyle tartışmak — Karşıdakinin görüşünü değiştirmek değildir yararı bunun; kişinin kendi görüşünü billurlaştırır.

§ Bir yazar üzerine yazılabilecek en iyi eleştiri, o yazarın kitaplığındaki kitaplarla okuduklarının listesidir.

§ "Her kişinin yaşattığı, yaşadığı bir yapıntı kişisi vardır" dermiş Yusuf Atılgan. Benimki? Shakespeare'in Lear'ı galiba. Bir de Faustus'da Mefisto'yu oynardım bir ara.

§ Beni manevi kardeşlerimden (Kierkegaard'dan, Kafka'dan, Pavese'den Nietzsche'den) ayıran büyük fark, bendeki günah duygusu eksikliğidir. Büyük bir eksikliktir bu.

§ Türkiye'deki en büyük yanılgılardan biri "burjuva" ile "faşistliği" aynı kaba koymaktır. "Sağ" ve "faşist" bile aynı kapta değildir.

§ Başkaldıran kişiyle devrimci arasındaki ayrım... Sartre'dı aradaki ayrımı ilk veren sanırım. Bu ayrımda ben olsam olsam ilk kümede olurum.

§ Hiçbir kitap tehlikeli değildir; aslında tehlikeli olan okurlardır. Onun için kitapları değil, okuması olanları yakmak gerekir!

§ Aforizmalar üzerine kurulu bir gençlik itici bir güçtür; aforizmalar üzerine kurulu bir yaşlılıksa tutucudur.

1977

§ Her yazar, okumak istediklerini yazar.

§ Gelecek zaman düşlemsel bir geçmiş zamandan başka bir şey değildir. Geçmiş zamansa yapıntısal bir şimdiki zamandır.

§ Varoluşumuz, biyolojik yaşamımızı tüketerek güçleniyor, anlam kazanıyor. Buradaki garip çelişkiye katlanamayanların seçtikleri bir yol mu intihar?

1978

§ Her başarılı yaratı, kendi alanında, o türün kuramıdır aynı zamanda.

§ "Ben kimim?" Sorunuza hazır bir yanıtınız varsa, yokluğunuzu kanıtlıyorsunuz demektir.

1979

§ Ayrımlar, ayrıcalıklar getiren bir ahlak, temelde ahlaksızlığın ta kendisidir.

§ Kıyıyı dolduran milyonlarca çakıl arasından birini seçmek, onu alıp götürmek, yalnızca estetik bir edim değil, düpedüz yaratmadır. Çünkü yaratma "ham" olan bir şeye özellik verme, ayrıcalık verme demektir.

§ Her yapıt, kendisinden önceki yapıtları "okumamızı" değiştirir. Bu, yapıtın geleceği değil yalnız, geçmişi de etkilediğini gösterir.

§ Dünyayı çok merak ettiğim için yazıyorum ben. Bildiğimi, öğrendiğimi yazmıyorum; yazarken öğreniyorum. Yazmak, tanımaktır. Tanımak? Bu İncil'de çiftleşmek anlamına da gelir!

1980

§ Kültürümüzün en acınacık yanı, ilk ve orta öğretimdeki öğretmenlerin yazından resme, sanatda söz sahibi olmaları.

§ Yüzlerce öykünün, şiirin, romanın siyasal etkinlik açısından, herhangi birinin hiç düşünmeden attığı bir oy kadar bile etkisi yoktur.

§ Bir ozanın başarısı, etkilediği ozanlardan anlaşılır. Ancak büyük ozanlar az ama seçkin ozanlar doğurur.

§ Aynaları bu kadar çok sevmemin nedeni (bakmak değil) onları var edenin "sır" olmasıdır!

1981

§ İnsani olmaktan bile uzaktır Divan şiiri: İnsan bile orada hayvana ya da bitkiye benzetilir. Yüz ise düpedüz nesneler birikimidir: Burun hokka; kaşlar yay; gözler badem; saç sümbül. Yirminci yüzyıla gelene dek, Türk edebiyatında insan çok garip bir yaratıktır kısacası.

§ Kötü yapıtlardan iyi yapıtlara varmak hem okur için hem yazar için mümkündür. Oysa orta yapıtlar hem okuru hem yazarı dondurur, bırakır.

§ Peyganberler gibi, yazarların - sanatçıların - da havarilere ihtiyaçları vardır. Pohpohlanmak için değil, kusurlarını, eksiklerini görmek için; kendileriyle yarışmak için.

1982

§ Birisinden kurtulmak mı istiyorsunuz? Ona borç verin! Aramayacaktır sizi!

§ Sanatsal bir Panda! Bir batılı sanatçının bana böyle yaklaşması olasılığı ürpertiyor beni. Oysa, kimileri, düpedüz Panda olmamızı öneriyor; kendileri de özeniyor buna.

§ İ. Berk'in eski şiirlerini okudukça bir şairin hep aynı şiiri yazdığına inanıyorum. Çok çok yaşına uygun giyim kuşamı değişiyor şiirin...

§ Basit, sade, yalın... Bu üç sözcüğü enine boyuna, derinliğine düşünmeden şiir üzerine konuşulamaz.

§ Aforizmalar gençliğe özgüdür... Kırkıma yaklaşırken hâlâ yirmi yıl önceki gibi aforizmalar düşünüyorsam, yaşlanmıyorum demektir.

§ Yaşlanmamanın aforizması: Yaşamamak mıdır yaşlanmamak?

§ Gençlik hakkında karar verenlerin gençliklerini aşmış kişiler oluşu ne talihsizlik!

§ Kanunlara uymak ve otoriteye boyun eğmek. Bu iki

kavramın ayırdına vardığımızda Türkiye gerçek bir devrim yapmış olacaktır.

§ Patetike saplanıp kalanlar...
Yazarlarımızın çoğu, dramatik bile değil. Trajik? Ne kadar az! Ne kadar!

§ Boyutlarımızın (kapasitemizin) ne olduğunu belli etmek istemiyorsanız, karşılaştırma imkanı vermekten kaçınmalısınız. Yarışmayı göze almak demek yenilgiyi göze almak demektir.

§ Politik seçme ile politik bağlanma arasındaki korkunç uçurumun farkında olmayanlar, bu uçurumda alır soluğu... Gazeteleri ve dergileri dolduran kakavanlar gibi...

§ Her "görsel" şairin bir coğrafyası vardır. Bu coğrafya, genellikle doğup büyüdüğü yerle biçimlenir. İlk "görmeye" başladığı yerle...

§ Benim için —şöyle ya da böyle— sahi olmayan hiçbir şeyi yazmadım... Yazmayacağım da!

§ Gerçek dindarlar cehennemden korkanlar değil cennete inananlardır.

1983

§ Şimdiye dek yaptıklarıma değil, yapamadığıma pişman oldum.

§ Hiçbir dinden yana değildir mistikler. Kendilerine özgü, çoğunlukla bütün dinleri kuşatan ama bütün dinlerin de ötesine geçen bir görüşün insanlarıdır. Herhangi bir din —içine doğdukları toplumun zorunlu kurumu olarak— onlar için bir tutanak, bir sıçrama tahtası, bir çıkışdır sadece.

§ Kendini yanlız resme, yalnız yazmaya adamış, ne olursa olsun yazan, çizen boyayan kişilerin olmayışı — Yoz, sıradan bir sanat bu nedenle sanatımız. Gerçek bir küçük burjuva sanatı!

§ Kalabalıkta, başkalarıyla birlikte oluruz. Ama iki kişiysek, ne varsa yaşamda, onu paylaşırız.

1985

§ Pasifist bir şiirdir Garip şiiri — sözcüğün iki anlamında da: Barıştan yanadır (savaş vardır, dışardadır) ve barışıktır. Boyun eğmiştir dünyaya ve değerlerine.

§ Türk şiirinde kaç kişi (şair-yazar) dinledi Mahler'in 10. Senfonisini? Kaç kişi coştu R. Strauss'un Also Spracht Zarahustrası ile? Türk şiiri biraz da bunun için yavan. Türk şiiri, yaşamak bir yana, filmini bile göremedi Venedik'te Ölüm'ün.

§ Bizdeki en büyük edebiyat yanılgılarından biri, belagatı (rethorik) marifet sanmaktır! Ün, belagatı kullanmada yatıyor bizde.

§ Uyanmak, düşten kurtulmak için başvurduğumuz bir ruh durumu mudur?

§ Edebiyatımızdaki temel eksik, "akademik" incelemelerin hemen hemen hiç olmamasıdır.

1986

§ Eski bir sözcüğe —ki bütün sözcükler eskir bir kez kullanılınca— yeni bir anlam yüklendiğinde, yepyeni bir sözcük elde edilmiş demektir.

§ Aşık olmak! Sevmek, aşkla sevmek... Bu bana bir ruhum olduğunu ispat ediyor!

§ Acı çekmekten mutlu olmalıyız. Bu, yaşıyoruz anlamına gelir çünkü.

§ Bir şiir, bir öykü, bir roman ancak tüketilmediği zaman etkindir. Kitapsa tüketildiğinde. Onun için kitap bir üründür ama şiir, öykü, roman ürün değildir! Üretilemezler!

§ Eros ve Tanatos — Birbirlerinin zıttı değil. Birini seçmek, bizi doğruca ötekine götürüyor. Bütün mesele gündelik yaşamdan kopabilmeye bağlı.

§ En kötü düşümden uyandığıma bile üzüldüm. Çünkü düş, yaşamam benim. Yaşamamızsa tatsız, tekdüze bir düş belki de.

1987

§ Bütün savaşlar barışçıldır; çünkü barış ancak savaştan sonra yapılır.

§ Artık sanat değil yaptığımız. Şimdi "iletişim" kuruyoruz. Sanat, 15. yy.'la 1914 arasında kaldı; daha öncesinde ise tanrıyla konuşmaydı yapılan.

§ Takım tutanlar, parti üyeleri, dindarlar — Hepsi aynı zayıflığın, o ilkel kitleye bağlı olma içgüdüsünün, sürü işgüdüsünün, belirtisi.

§ Türkiye'de demokrasi garip bir uygulamaya yol açtı. Demokrasi, çoğunluğun isteklerinin yerine getirilmesi sanıldı. Oysa demokrasi bütün isteklerin ayırt edilmeden karşılanması demektir!

§ Tarih fetişizmi bir gelecek korkaklığıdır.

§ Aydın, az gelişmiş ülkelerde parası olmayıp diploması olanların güçlü görünme etiketini taşıyan kişisidir.

§ Umut, kaosdadır.

§ Devlet mekanizmaları eleştirilemeyecek kadar düzenli işliyorsa, orada baskı gündemdedir.

1988

§ Bir ülkede "aydın" denilen kişilerin çokluğu, o ülkenin kültürel geri kalmışlığının bir göstergesidir... Türkiye'de bütün ilkokul öğretmenleri aydındır!

§ Başka biri günah işlerse rahatsız oluruz... Ama kendi işlediğimiz günahların elbette bir nedeni vardır; tabii günahsa!

§ Celladları yok etmek için son celladı öldüren; öldürdüğünün yerini almıştır bile!

§ İntihar bir ölüm biçimi değil, bir yaşam seçimidir.

1989

§ Şiirleri, şairlerinden kurtarmak gerek.

§ Sanatçılar yapıtları değil, yapıtlar sanatçıyı yaratır.

§ Ölümsüzlük mü istiyorsun, bugünü yaşamakla yetinme!

1990

§ Poetikalar ya ütopyadır ya dogma. Biri daha yazılmamış bir şiirden hareket eden ötekisi ise yazılmış şiirlerden öteye bakmaz. Birinin geçmişi yoktur; ötekisi ise geleceği tıkar.

§ Doğduğumuzda tık tıklamaya başlayan bir saatli bomba: Zaman.

§ Bazı şeyleri yaşından önce tatmakla; yaşından sonra taşımak, zordur.

1991

§ Düşünür, düşünmedikleri üzerine kafa yoran kişidir.

§ Kalabalığın sesi her zaman böğürmedir.

§ Şiir okurken (şiir üstüne yazarken) sadece "anlayış" değil, "kavrayış" yetisi de gereklidir.

§ İnsanlar denize düştükleri için değil yüzemedikleri için boğulurlar.

§ Ya kör karanlık ya köreltici aydınlık... Şiir asla loş olmamalıdır.

§ İnsan sahip olduğunu yitirdiği zaman anlar.

1992

§ Çağımızda "aydın" dediğimiz kişiler, eski filozofların fosilleridir.

§ Türkiye'de şairler, yazarlar, hemen küser, hemen alınırlar — Ego zayıflığı.

§ Şiirde usta-çırak ilişkisinde çırak, ustasını geçer — usta çırağı geçerse taklitçi çıkar ortaya.

§ Öğrenmek için değil, bilmek için okumak ve sonra da bundan "anlama" çıkartmak. Okumak, ancak böyle olduğunda bir yaşantıya dönüşür.

§ Eğer bir tanrı varsa (esirgeyen ve bağışlayan diye de adlandırılabilir!) Şeytan da var olmalıdır! Biri, ötekisiz yapamaz çünkü.

§ Ölümden korkmamak, yaşamı sevmektir.

§ En büyük lüks, imkanı varken sadece gereksinmelerle yaşamaktır.

§ Patronların iktidarları kasalarıyla doğru orantılıdır.

§ Salaklar her zaman kendilerine bir slogan bulurlar.

§ Şiir "dilsiz" dir — bütün dillerde konuşur.
Roman ve öykü dünyayı yansıtır; şiirse yorumlar.

§ Bilgi ve bilgelik... Biri özümlendiğinde ve yok olduğunda öteki çıkıyor ortaya.

1993

§ Düşleri gerçeklerle değil, gerçekleri düşlerle açıklamak gerek.

§ Doruklarda yürümeye alışmış biri, ovada tökezler.

§ Devrimciler, kendilerini değiştirmeyi göze alamadıkları için başkalarını değiştirmek isteyen kişilerdir.

§ Önemli olan anılar değildir; yaşantılardır.

Şiir, öykü, roman, deneme ve hatta yemek tarifleri* alanında ürünler veren **Güven Turan** bu kez bize notlarını açıyor. Yer yer aforizmaya kaçan bu notlar, Güven Turan'ın 1968-1993 yılları döneminin gizli tanıklığını yapmakta:

Bir kadının gövdesinde bulduklarımızı
hiçbir şey karşılayamaz.

*

Felsefenin boş bir uğraş olduğunun en önemli kanıtı,
felsefeci bir kadın olmayışından belli oluyor.
Kadınlar boşa uğraşmaz çünkü.

*

Türkiye'de evlilik yalnızca bir kurumdur.
İnsanlar birbirleriyle değil, evlilikle evlenirler.

ISBN 975-7468-08-8

* Merakla beklenen *Tek Kişi İçin İki Kişilik Yemek Tarifleri* yakında yayınevimizce yayımlanacaktır.